

DRAGOMÁN György

AZ

árnyék-

MENET

Az írás a városligeti NEO Kortárs Művészeti Tér William Kentridge-kiállításához (2022. június 20. – október 2.) kapcsolódik, és a szerző felolvasásában egy tár-latvezetés keretében hangzott el a *More Sweetly Play the Dance* című installáció terében.

Bánkuti a terem előtt áll, Weöres Sándor Bolerójának sorai keringenek a fejében, a költő kántáló, végtelenül öreg gyerekhangján hallja őket, *mind elmegyünk, a párás ég alatt mind indulunk a pusztaságon át, a száraz ég alá, ahányan így együtt vagyunk*, közben próbálja elképzelni, hogy milyen lesz újra látni az árnyékmenetet, ahogy William Kentridge *More Sweetly Play the Dance* című munkáját nevezte magában, azóta, hogy hat évvel korábban, Berlinben váratlanul belekeveredett.

Nagyon sokszor eszébe jutott azóta ez a videoinstalláció, a nyolc vásznon át vonuló felvonulás, az árnyékmenet, hiába tudta az eszével, hogy azóta már feltekerték a vásznakat, és leszerelték a projektorokat, újabb és újabb és újabb kiállításokat rendeztek abban a térben, valahogy mégiscsak azt képzelte, hogy a menet még mindig ott van, éppen úgy, ahogy akkor volt, amikor utoljára látta, csak vonul körbe-körbe időtlenül a száraz ég alatt, azon a póznák szabdalta, kietlen tengerparti tájon, megy és megy, meg-megtorpanva, de soha meg nem állva, az árnyéktáncosok, az árnyékkoldusok, az árnyékbeutegyek, az árnyékorvosok, az árnyékkatonák, az árnyékharcosok, az árnyékszerzetesek, az árnyékgyerekek és mind a többi árnyék, mind csak mennek és mennek, hol sétálva, hol vánszorogva, hol rohanva, hol ugrálva, hol táncolva, körbe és körbe az árnyékvilág peremén.

Az árnyékmenetnek mennie kell, az árnyékmenet nem állhat meg, mesebelien biztos tudás volt ez, az a fajta, amihez felnőttként szinte lehetetlen már hozzájutni, de a gyerekek számára evidencia, egyszerre félelmetes és megnyugtató, éppen úgy, mint az alaposan végiggondolt, és éppen ezért felfoghatatlan öröklét.

A holdsugár a lábnyomunkba lép, mind elmegyünk, mondja magában, a költő hangján, a kimondás, vagy legalább az elszuttogás határán tartja a szájában a szavakat, még hangtalanul, de már megformálva, közben persze arra az eső berlini napra gondol, kétezer tizenhat májusára, pontosabban május huszonhatodikára, nyilván soha nem fogja elfelejteni a dátumot, aznap kapta meg a bőrdöngőt a több mint harminc éven át halottnak hitt nővére, Noémi hagyatékával.

Elvárások és bármiféle előzetes tudás nélkül ment el akkor a Gropius Bauba, a Kentridge-kiállításra, időhúzás céljából, akár azt is mondhatná, hogy teljesen véletlenül, már ha hinne abban, hogy az ilyesmi lehetséges.

Azért ment oda, hogy történjen valami, hogy elteljen valahogy az idő a találkozóig. A férfi, aki pár nappal korábban felhívta, és megkérte, repüljön Berlinbe a hagyatékért, azt mondta, délután háromkor tud majd vele találkozni, ott várja majd a Sony Center közepén, a nagy képernyő előtt, ott fogja átadni azt, amit a nővére rá hagyott.

Annyira izgult a találkozó miatt, hogy tudta, szinte biztos, hogy nem fogja ivás nélkül kibírni, végig alkudozni fog magával, és a végén mégiscsak oda fogja adni azt majdnem ezerkétszáz tiszta napot egy sörért és egy jégerért, és akkor kész, vége. Ekkor jutott eszébe a múzeum ötlete, egy múzeumban végül is nem lehet inni, ha az ember türelmet kényszerít magára, és csak azért is megpróbál odafigyelni arra, amit láthat, eltelik az idő. Kinézte

a térképen, hogy mik vannak a legközelebb a találkozóhoz, a Filmmúzeum túl közel volt, a Neue Nationalgalerie aznap épp nem volt nyitva, végül találmásra választotta ezt a harmadikat, NO IT IS! Ez volt a kiállítás címe, ebből őt csak a NO érdekelte, nem, nem fog inni azért sem.

Hiába volt nagyszabású és szépen rendezett kiállítás, Bánkuti mégsem tudott odafigyelni, akárhogy próbált a koncentrálni, folyton csak a nővérere gondolt, a pillanatra, amikor utoljára látta, miután kikísérték az állomásra Noémit Apával, nyolcvanhétben Kolozsváron, és feltették a tenger felé induló vonatra, és megvárták, hogy a vonat kirobogjon az állomásról, és hosszan integettek utána. Noémi azt hazudta nekik, hogy Konstancára megy nyaralni a munkatársaival, és csak amikor letelt a tíz nap, és nem jött többet haza, és kérdezősködni kezdtek, akkor derült ki, hogy a munkatársai egyáltalán nem is tudtak az egésztől.

Soha többet nem hallottak róla, egy képeslap se érkezett, Apa pár nappal később bejelentette az eltűnését, a rendőrség egy hét múlva kijött házkutatni, a kérdéseikből Apa arra következtetett, hogy azt gyanítják, a lánya valahogy külföldre szökött, és ezt neki is elmesélte, Bánkuti utána hetekig nézegette a földrajzatlását, próbálta elképzelni, hogy hol lehet, merre járhat a világban a nővére, évekkal később olvasott egy sportolóról, aki átúszott a Dunán Jugoszláviába, sokáig meggyőződése volt, hogy Noémi is ezzel próbálkozhatott, talán nem is egyedül, hanem valami titkos szerelmével közösen, nyilván sikertelenül, talán a határőrök lötték le, talán csak a víz volt túl hideg vagy a sodrás túl erős.

Végig ez járt a fejében a kiállításon, a nővére elképzelt halála és ismeretlen élete, a gyerekkoruk közös pillanatait jutottak eszébe, amikre réges-régen nem gondolt, a nagy szánkózások azon a télen, amikor folyton térdig ért a hó, az, amikor Noémi az első fizetéséből vett neki egy biciklit, és aztán három hétig tolt, és rohant mögötte a sétaterén, amíg végre ráért az egyensúlyozásra, a felolvasások is eszébe jutottak, az Egri csillagok, és A sivatag szelleme, ezeket is Noémi olvasta fel neki, aztán az utolsó könyvre gondolt, a befejezetlenre, ezt már lassabban olvasták, Noémi akkor már nővérként dolgozott, csak akkor volt lehetősége rá, ha időben tudott esténként hazajönni a kórházból, és a könyv kétharmadánál járhattak, amikor Noémi elutazott, a regény félbemaradt, soha nem olvasta végig, sőt soha a kezébe se vette többet, a vonalzója volt benne a könyvjelző, azt se húzta ki belőle, a következő tanévre inkább abból is újat vett magának, sokáig hinni akart benne, hogy a nővére egyszer majd visszajön, egyszer majd befejezi a felolvasást, és akkor ő majd megtudja, hogy mi is történt pontosan a sivatagban menetelő, teniszütőket lengető árnyéklégióval.

Így ért oda akkor az utolsó teremhez, így hallotta meg a felvonulás zenéjét, így húzta félre a függönyt, így lépett be az installáció terébe, tele szorongó kétségbeeséssel, aggódó nosztalgiaival.

Olyan éles és tiszta volt az emlék, hogy az orrában ott érezte a függöny porszagát, a hirtelen sötétség szédítő bizonytalanságát, ott volt újra a pillanatban, ahogy meglátja a fekete sziluettekből álló menetet vonulni a hatalmas, megtört vásznon, éppen egy

rajzolt fekete olló lépkedett a tengerparton, egy pillanatra eltűnt, hogy aztán újra megjelenjen. A menetet nézte, az infúziós állványokat maguk előtt toló szegény árnyékbevegeket, és csak akkor vette észre, hogy amit lát, az nem is egy vászon, hanem legalább hét vagy nyolc, megtört síkban álltak egymás mellett, ahogy laza ívet alkotva betöltötték a teljes látómezőt, ezen a vásznon vonult a vetített árnyékmenet, és ahogy megszokta a szeme a sötétet, már azt is látta, hogy nem egyedül áll a teremben, tucatnyi vagy még annál is több másik néző vette körül, volt, aki egy helyben állt, mások a hátsó fal mellé kitett összecsukható székeken ültek, több nagy, kürtszerű hangszóró is állt a térben, ezekből a menet csupa zene hangja áradt és sugárzott.

Nézte, hogy mennek és vonulnak, és egyszerre azt érezte, hogy máshol van, a bicikli árnyéka jutott eszébe, ahogy suhan a sétatér aszfaltján, a saját, a villás kormány fölé görnyedő pedálozó árnyéka, Noémi árnyéka, ahogy fél kezét a derekán tartva rohan a bicikli mögött, érezte, hogy máshol van, az emlékezés terében egy másfajta térbe lépett, egy más térbe került. A régi mese jutott eszébe a tündérek felvonulásáról, ami soha nem ér véget, ezt is Noémi mesélte, a tündérek a tündékirály születésnapját ünneplik az erdő mélyén, énekelve és táncolva vonulnak az ösvényeken, esznek, isznak, mulatnak, és ha az erdőben sétálsz és meghalod a zenét, eszedbe ne jusson arrafelé indulni, mert nem fogod megtalálni, csak a fák között villódzó árnyékokat látod majd, ahogy a zene hol halkul, hol erősödik, de ha kitartó vagy, ha elszánt vagy, ha makacs vagy és nem adod fel, hanem csak szaladsz és rohansz és szaladsz a zene után, akkor megtörténhet, hogy mégiscsak ott találsz magad a tündérek tisztásán, a tündérek ösvényén, ott közöttük, szeretettel fogadnak, mintha mindig is közéd tartoztál volna, enni és inni adnak, felkoszorúznak, megsimogatnak, megtanítják neked az ünneplő dalokat, és te is velük vonulhatsz és velük énekelhetsz a menetben, nagyon jól fogod ott érezni magad, és azt kívánod, bárcsak örökre itt maradhatnál — Bánkuti Noémi hangján hallotta a mesét, nagyon kicsi lehetett, amikor ezt mesélte neki, három- vagy négyéves, és hirtelen eszébe jutott, ahogy eljátszották a menetet, a legkorábbi emléke volt, Noémi babáival és a saját ólomkatonáival, sorba rakják a nagyszoba szőnyegén az összes játékkukat, minden kincsüket, persze, anya temetését játszották el újra és újra, sokáig elnyomta magában az emléket, de ahogy a vásznon táncoló árnyékokat nézte, eszébe jutott ez is, a végtelen tündérmenet eljátszásának végtelen hosszú, unalmasan nyugodt délutánjai, a végén még Apa fiókjából is elővették a zsírkrétákat és a színes köveket meg a többi kincseket, amikhez nem volt szabad hozzányúlniuk, és berakták azokat is a menetbe — a történet vége nyilván az, hogy nem maradhatsz mégse örökre a tündérek között, előbb-utóbb elfáradsz és elalszol, és hajnalban fáradtan és egyedül fekszel a tisztáson, és aztán, amikor kiérsz az erdőből és hazamész, akkor már semmi sem úgy lesz, ahogy azelőtt volt, mert az alatt az egyetlen tündéréjszaka alatt háromszáz év telt el az emberi világban, nem lesz már városod, nem lesz már otthonod, senki, akit ismertél, nem él már — Bánkuti közben már a

terem közepén állt, a két hangszóró között, a legnagyobb vászon előtt, egy kék szoknyás, puskával piruettozó lány görgött végig a termen, a zene lelassult, a menet-film véget ért, feliratok jelentek meg a vásznon, hogy nemsokára elenyésszenek, kiürüljön a tér, és aztán egyetlen, a vásznon pörögve és forogva végigfutó sárga ruhás árnyéktáncos újraindítja az egész felvonulást.

A menet újraindult, Bánkuti másodszor is végignézte, most próbált nem emlékezni és nem gondolni semmire, és nem is belépni a menetbe, hanem csak az árnyékokat nézni, a könyvből lapokat tépkedő és maga mögé dobáló, lassan lépkedő sziluettet, mögötte a fuvószekart, a betegeket, a csontvázakat, a pálmalevéllal vonulókat, a széttört régi szoborabokat fejük fölé tartó vonulókat, hallgatta az örvénylően, suhogóan idegen zenét. Ahogy a menet másodszorra is véget ért, eldöntötte, hogy igenis el fog menni a találkozóra, át fogja venni a nővére hagyatékát.

A menet harmadszor is újraindult, és Bánkuti harmadszor is végignézte, és aztán negyedszer is, és amikor negyedszer látta végigmenni a vásznon a múlt lapjait a könyvből kitépkedő és maga mögé dobáló figurát, az a régi szülői felvonulás jutott eszébe, amikor a konferencia utáni szabad délutánon egyszer csak belépett egy felvonulásba, vagy két kilométeren át együtt vonult a tüntetőkkel, mert annyira lenyűgözte a menet elején a hatalmas dobbal a nyakában vonuló fiatal nő ütőtechnikája, az, ahogy mentében úgy tudta a feje fölé emelni a dobverőket, hogy az ég felé nyújtózva újra és újra kimerevedett egy-egy töredékpillanatra, mint egy táncos, aki éppen a feje fölé emeli és megtartja a partnerét, hogy aztán egy folyékony mozdulattal a kifeszített bőrre üssön.

Az egyik pillanatanban még a járda szélén állt, és várta, hogy elhaladjon az úttesten a menet, ami miatt a rendőrök leállították a forgalmat, aztán már át is bújta a kordonon, és ott volt maga is a felvonulók között, a menet legelején ment, a dobos után, a dobütések lassú ritmusára mozdult a lába, együtt a többiekével.

A mozdulat, amellyel a dobos felemelte a dobverőt, egészen letről, a dobos talpából indult, mintha az aszfalt éppolyan rugalmasan lökte volna a levegőbe a lábfejét és a bokáját, ahogyan a dob bőre a verőt, a jobb bokától a bal csukóig rézsútosan hullámozott át a testén a mozdulat, aztán a bal csuklótól le a bal bokájáig súlyosan és sebesen görgött le a hátán, a fenekén, a combján, a vádliján az ütés ereje, aztán újra rézsútosan fel a test ellentétes oldalán, aztán újra le, megint és megint, újra és újra, fel és le, fel és újra le, a feszülő és lazuló izmok vad testisége egy másféle, test előtti, testen túli rendet idézett Bánkuti tudatába, azt a fajtát, amire csakis a legnagyobb táncosok teste képes ráhangolódni.

Bánkuti megint a szülői dobosra gondolt, az árnyékmenet zenéjének ritmusa nem egyezett azzal a másik, régi ritmussal, mégis azt érezte, hogy megmozdul a talpa, ellenállt, nem emelte el a padlótól, de a mozdulat egy helyben állva is végighullámozott a testén, úgy emelte fel a karját, mintha dobverőt fogna, persze nem volt nála dobverő, csak a kiállítás csővé hajtogatott kis prospektusát szorította a markában, átfutott a tudatán a szégyen, de csak egy villanásnyira, sötét van, úgyse látja senki, mindenki a

vásznat nézi, aztán már le is engedte a karját, rávágott a képzeletbeli dobra, tudta persze, hogy a mozdulata legalább olyan messze van a szülői dobos mozdulatától, mint amennyire térben és időben messze van attól a több mint tíz évvel azelőtti régi menettől, de ez a tudás nem számított, a mozdulat tökéletlensége se számított, csak az, hogy meg merete tenni, hogy tizenvalahány év után végre fel merete emelni a karját, úgyhogy abban a pillanatban, amikor a lehető legmagasabbra felnyújtotta a prospektust, akkor azt érezte, hogy a testének minden egyes porcikája ott van, és úgy van ott, ahogyan és ahol lennie kell.

Állt, a vásznon vonuló árnyékmenetet nézte, a testét olyan könnyűnek érezte, amilyennek még úszás közben is szinte alig, csak olyankor, amikor néha, nagyon ritkán egyetlen hullámozó, fázisokra nem bontható mozdulattá tudott folyékonyodni a rúgás, a törzs fordítása, a kar kiemelése és visszazúrása, a szétnyitott ujjú, szépen kanalazó húzás, amikor nemcsak hogy ujjhegytől lábujjhegyig egyetlen megbonthatatlan egységet alkot a test, hanem közben tudja is magáról, hogy ez történik vele — nem mozdul, hanem maga a mozdulat.

Nem számított erre az érzésre, a testét hirtelen átjáró vad és váratlan megkönnyebbülés megszárdította, az idő síkjai szétcsúsztak és egymásra csúsztak, anya temetése, a tündérvonulás, a sivatagon átvonuló légió, az állomásról kihúzó vonat után integető rohanás, ott volt minden a menetben, az egész élete, és Noémi élete is.

Nem várta meg, hogy ötödször is újrainduljon a felvonulás, kiment a teremből, ki a múzeumból, át a Potsdamer Platzon, el a Fal telegrafittizett, fotózkodó turistákkal körülvett darajai között, be a Sony Center közepébe. Közben azt érezte, hogy nem is ott van, hanem még mindig a menetben, a felvonulók között, az égen kirajzolódó hatalmas, animált villanyoszlopok alatt.

A férfi pontban háromkor lépett mellé, mint valami kémfilmben, egy kopott bőrröndöt nyomott a kezébe, aztán már ott sem volt, Bánkuti a szülői dobos mozdulataira gondolt, nem számít, bármi is lesz a bőrröndben, úgyse fogja tudni megérteni a nővére döntését, hogy miért ment el, miért lépett ki az életük-ből, és miért nem jött vissza soha többet.

A bőrröndben fotók voltak, vegyesen polaroidok és újságkiadások és prospektusok kitépelt lapjai, egy füzet tele lemásolt versekkel, az első oldalán Weöres Bolerójával, amikor elolvasta, eszébe jutott, hogy ebből énekeltek, amikor a tündérfelvonulást játszották annak idején, *végül mind elmegyünk, a napsütés is elmarad, és lépdelünk a csillagok mögött, a menny abroncsain, tornyok felé*, de ezenkívül nem volt a bőrröndben semmi személyes. Néha, amikor elővette és találmra nézegette a képeket, arra gondolt, hogy soha nem fogja megérteni, hogy miért volt a nővérenek fontos lefényképezni egy üres parkolót vagy egy semmibe futó országutat, de nem is fontos ezt megértenie, talán épp az a lényeg, hogy nem értheti meg, tudta, haragudnia kéne azért, amiért nem kap magyarázatot, de ilyenkor az árnyékmenet jutott eszébe, az a hirtelen és váratlan megkönnyebbülés, amit abban a pillanatban érzett, amikor fel merete emelni a karját, és arra gondolt, hogy nem számít, a tündérek úgyis vonulnak valahol, *tornyok felé*.

Bánkuti a terem előtt áll, Weöres Sándor Bolerójának sorai keringenek a fejében, a költő kántáló, végtelenül öreg gyerekhangján hallja őket, *mind elmegyünk, a párás ég alatt mind indulunk a pusztaságon át, a száraz ég alá, ahányan így együtt vagyunk*, tudta, mindjárt bemegy majd a terembe, mindjárt itt, Budapesten fogja hat év után viszontlátni az árnyékmenetet. Ugyanaz lesz, mint amit annak idején Berlinben látott, és közben persze egyáltalán nem lesz ugyanaz.

